

Тиха У. І.,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА КОМБІНАТОРИКА ЖАНРОВОГО ПАРОДІЮВАННЯ У ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ

Стаття присвячена жанровому пародіюванню. Розглядаються жанрові модифікації та їх лінгвостилістичні особливості.

Ключові слова: жанр, жанрове пародіювання, метафора, перифраз аллюзія, цитатія.

Статья посвящена жанровому пародированию. Рассматриваются жанровые модификации и их лингвостиллистические особенности.

Ключевые слова: жанр, жанровое пародирование, метафора, перифраз аллюзия, цитатия.

The paper is devoted to genre parody. Genre modifications and their stylistic peculiarities are analyzed.

Key words: genre, genre parody, metaphor, allusion, periphrasis, citation.

На сучасному етапі розвитку текстолінгвістики, лінгвопоетики, наратології увагу науковців все більше привертає література доби постмодерну, що становить невичерпне джерело для лінгвістичних досліджень. Про це свідчить дослідження М.М. Бахтіна, Р. Барта, Ю. Крістєвої, Л. Хатчеон, М. Роуз. Це й не дивно, адже твори цієї епохи – художні феномени з незанимаючим змістовим наповненням у ще більш химерній формі викладу. Одним з найсуперечливіших аспектів у дослідженні постмодерністських текстів є їх жанрова належність, точніше їх жанрова поліфонічність.

Мета статті – дослідити лінгвостилістичну комбінаторику жанрового пародіювання в англійськомовних постмодерністських текстах.

Жанровому пародіюванню присвятили свої дослідження ряд українських та зарубіжних дослідників, серед яких Н.М. Чупріна, Н.П. Лобас, Н.О. Малишевська, М.М. Бахтін, Л. Хатчеон, М. Роуз. Проте якщо з літературознавчої точки зору жанрове пародіювання є частково вивченими, то мовне вираження жанрових аномалій в постмодерністському дискурсі все ж залишається відкритим для лінгвістичних розвідок.

У постмодернізмі найсуворішій переоцінці піддаються традиційно закоренілі форми, тому й не дивно, що найекспериментальнішою категорією постмодерністської естетики є літературний жанр. Постмодерністський текст неможливо віднести до якогось певного жанру, адже постмодерністське текстотворення передбачає ерозію жанрових розбіжностей. Одне художнє утворення поєднує епістолярій, бібліїні та міфологічні сюжети, публіцистику, Інтернет комунікації тощо (М.М. Бахтін, Н.О. Малишевська, Н.М. Чупріна, Ю. Крістєва, Ж. Женетт). Ці різноманітні жанрові нашарування є однією з характеристик ігрової сутності поезики постмодернізму, яка активно поглинає жанрові прототипи попередніх епох і пародійно видозмінює їх.

В англійськомовній літературі доби постмодерну розігрується карнавал культурних та мовних кодів, що кристалізуються в карнавальну гру зі всіма характерними особливостями карнавалу. Карнавальна культура відображає в пародійній формі формальну культуру та її стереотипи. Універсальність карнавальної гри підкресливали М.М. Бахтін та Ю. Крістєва. У своєму дослідженні "Desire in Language: Semiotic Approach to Literature and Art" Ю. Крістєва зазначає, що спочатку карнавал надає особливу форму структурі продуктивної рефлексивної літератури, а потім неодмінно виявляє особливу форму свідомості цієї структури: сексуальність та смерть. Діалог, що утворюється в результаті взаємодії, визначає діади карнавалізації: високе і низьке, життя та агонія, їжа та екскременти, похвала і прокльони, сміх і сльози [5, с. 78]. Художня мова карнавальної поезики характеризується численними повторами, незв'язними реченнями (непов'язаними в певному контексті), нероздільними опозиціями, які створюють більш виразний діалогізм ніж у будь-якому іншому дискурсі. Синтагматична мовна вісь розчиняється у цьому просторі і через діалог зі систематичною віссю створює амбівалентну карнавальну структуру роману. Карнавальний дискурс, це художнє середовище, в якому мова нівелює лінійну структуру, і постає перед читачем як "тривимірний драматизм". Карнавальна традиція переросла в меніпею і була втілена на практиці у поліфонічному романі [5, с. 79].

Термін "меніпея" для позначення видозміненого жанру меніпової сатири був введений М.М. Бахтіним у монографії "Проблеми поезики Достоевського". Меніповий дискурс є і комічним, і трагічним, він звільняє мову від історичних обмежень, про що свідчить смілива нахабність художньо-філософської винахідливості. М.М. Бахтін наголошує, що атипові ситуації підвищують мовленнєву фривольність меніпового дискурсу. Фантасмагорія і часто містичний символізм поєднуються з жорстким натуралізмом. Меніповий дискурс характеризується скандальною і ексцентричною мовою. Недоречні вирази з цинічною відвертістю, осквернення святого, порушення етикету є досить типовими. Меніпея поглинає інші жанри (новела, епістолярій, промова, поезія), які накладаються і утворюють цитатне полотно [5, с. 83]. Полістилістика, поліжанровість та мовна діалогічність вказує на присутність елементів меніпеї в постмодерністських текстах.

Постмодерністський твір – яскравий приклад ігрового тексту, який неможливо уявити без пародії, іронії, пастиша, інтертекстуальності. В постмодерністській метапрозі пародіювання стереотипів популярних жанрів масової белетристики дає високохудожні результати та діє як стратегія реалізації мовної гри [4, с. 31]. Успішне функціонування тексту залежить від пародіювання жанрово-тематичних канонів і вишуканої інтертекстуальної гри з конкретними жанровими взірцями і втіленнями у них традиціями. Жанр у постмодерністській літературі постає у своєрідній карнавальній масці, процес розпізнання якої і становить основний принцип

жанрових ігор автора з читачем і текстом. Пародійна сутність жанрових трансформацій полягає в тому, що їх аномальність та асистемність досягається системним вживанням атипичних мовних засобів, які при мовній грі виступають як відхилення від мовної норми.

Основними мовностилістичними засобами реалізації постмодерністської категорії пародійної жанрової гри є метафора, перифраз, цитата та алюзія. Беззаперечним лідером у творенні ігрового пародіювання жанровими моделями виступає метафора. Ставлення науковців до метафоричності було завжди полярним: від її повного заперечення до надання їй ролі стилістичного прийому, який підсилює емоційний вплив на читача. Недаремно вживався вислів “to commit a metaphor” за аналогією до “to commit a crime”, адже метафора перешкоджала процесу комунікації істинної інформації і довгий час вважалась маргінальним тропом. Проте метафоричність – це не лише художній засіб текстотворення, це особливий вид нетипового відображення дійсності. В основі створення метафори лежить неформальна логіка, а особливий спосіб сприйняття та відображення дійсності, що базується на образно-чуттєвому мисленні [1, с. 129]. Тому категорія метафоричності по-новому розкривається у художній естетиці творів постмодернізму, зокрема в жанрових трансформаційних механізмах, застосовуючи перверсійне світобачення задля викривлення традиційного поняття “жанр”.

Попри масове застосування метафори, спостерігається все ж її недопустимість, недоречність у певних функціональних жанрах. Проте література постмодерну нівелює традиціями, мовними догмами та на перше місце ставить споживацький характер та ігрову сутність. Якщо у поетичному мовленні художніх текстів метафора виконує естетично-емотивну функцію, то її поява у публіцистичних чи епістолярних жанрах модифікує їх, маніпулюючи сприйняттям читача. Метафоричні конструкції виступають каталізаторами ігрового пародіювання прототипними жанровими моделями.

При семантичному аналізі метафоричних структур метафору розглядають як явище вторинної номінації, що передбачає дифузність значення, гру його денотативного та конотативного елементів. Таким чином, семантичне поле метафоричного образу-конструкції відкрите для інтерпретацій. Успішна інтерпретація метафори залежить не лише від структури метафоричного образу, а й умінь читача зрозуміти задований актором смисл. Саме персона читача виявляє метафоричне значення, а не апріорі закладений в метафоричному образі смисл.

Ще одним мовностилістичним прийомом, який виступає каталізатором жанрових метаморфоз у літературі постмодернізму є перифраз. Перифраз, або перифраза (грец. periphrasis: описовий вираз) – мовний зворот, який заміняє звичну назву певного предмета і полягає в різних формах опису його характерних ознак. Перифрази можуть бути як довільним, так і фразеологічним сполученням слів. Найчастіше перифрази використовуються в науково-популярних та публіцистичних текстах задля уникнення повтору. Перифраз, як і метафора, базується на семантичному переносі значення за принципом подібності чи суміжності. Однією з функцій перифрази, яка створила їм славу маргінального, почасти зайвого прийому, який перешкоджає процесу комунікації, є функція надання піднесеності, святковості, пафосності [1, с. 160]. В модерністській поезії витончені перифрази виконують функцію завуальованого інформації, адже їх атипичне вживання у тому чи іншому жанровому інтертексті маніпулює прагненням читача отримати істинну інформацію. Для розкриття значення певних перифраз обов'язковим є знайомство з літературними фактами, біблійними образами, історичними героями і подіями.

Твори англійськомовного постмодернізму – це химерне пародійне віддзеркалення наявних стилів, жанрів, художніх творів тощо, тому характерною ознакою постмодерністського дискурсу є здатність до цитатності. Б. Моріссетт оцінює постмодерністський стиль мислення як “цитатний”, а постмодерністську літературу називає “цитатною”. Феномен цитування є визначальним у постмодерністській текстуральності [2, с. 333].

Цитата – особливий фрагмент тексту, який є основою теорії інтертекстуальності. У постмодерністських творах часто спостерігаємо вкраплення прецедентних текстів з інших художніх творів, кінофільмів, казок, приказок тощо. Цитати можуть поставати у їх первинному, або ж трансформованому вигляді (квазіцитати), які розраховані для читачів-інтелектуалів. Такий колаж із вторинних елементів створює ефект ігрового діалогу не лише між автором і текстом, а й автором і читачем; загадка, яка налаштовує читача-інтелектуала на декодування авторського замислу. Присутність “чужого слова” змушує читача до роздумів, сприяє різноманітним інтерпретаціям та багатоплановості сприйняття. Цитати та квазіцитати є каталізаторами пародіювання, засобом висміювання догм, штампів, є характерним інтертекстуальним прийомом постмодерністської поезики.

Постмодерністські тексти – це гіперсугестивні художні утворення, які окрім конкретної інформації, первинного змістового наповнення містять у собі вторинний зміст на рівні підтексту. Ігровий пародійний текст є первинно амбівалентним, адже апелюючи до уяви та знань читача, він передбачає поліваріантне прочитання у зв'язку з авторським маніпулюванням традиційними літературними очікуваннями читача.

Жанрове пародіювання відбувається в царині ігрової поезики, основною характеристикою якої є націленість тексту на ігрові стосунки з читачем. Гра в постмодернізмі виступає і як онтологічна характеристика сучасної культури загалом, так і специфічним текстотворенням та методом художнього впливу на сучасного читача [2, с. 293].

Ісаєв С.В. наголошує, що для постмодернізму характерна “метасемантика, яка досягається вживанням різноманітних конотативних засобів, які модифікують первинну структуру жанру і творять ігрову модальність тексту”. Ігровий принцип приводить літературу до ситуації необмеженості інтерпретаційних значень. Межа опозиції “реальність-вимисел” зникає, і більше немає абсолютної інтерпретації тексту [3, с. 97].

Таким чином, у нашій науковій розвідці ігрове жанрове пародіювання – це вторинна інтертекстуальна жанрова модель, інваріантне ядро якої становить комбінаторика лінгвостилістичних засобів, які продуктивно функціонують на рівні архітекстуальності постмодерністського тексту.

Постмодерністська художня естетика відображає карнавальну тенденцію сьогодення як своєрідну реакцію на догматику, в нашому випадку, художню. Саме пародіювання є художнім механізмом карнавального сміху. Оскільки постмодернізм має на меті зруйнувати будь-які канони, традиції, ієрархії, а жанр як сукупність константних характеристик суперечить цим принципам, він підпадає значним пародійним метаморфозам. Простором здійснення перевтілень стає постмодерністський роман, якому підвладна будь-яка проблематика, який продуктивно акумулює родові властивості епосу, лірики і драми, модифікує та адаптує різноманітні літературні жанри.

Література:

1. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. М., 1958. – 459 с.
2. Грицанов А. А, Можейко М. А. Постмодернизм. Энциклопедия / А. А. Грицанов, М. А. Можейко. – Минск : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1040 с.
3. Ильин И. И. Постмодернизм: словарь терминов. – М. : Инион Ран – Intrada, 2001. – 384 с.
4. Малишевская Н. А. Игровые прктики в дискурсе постмодерна: автореф. дис. ...канд. филол. наук: 24.00.01/ Н. А. Малишевская; МПГУ. – Ростов-на-Дону, 2007. – 37 с.
5. Kristeva J. Desire in Language: Semiotic Approach to Literature and Art. – Columbia University Press, New York, 1980. – 305 p.